

ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

УДК 374.7:811.161.2]:355.34

© *Дмитро ВЄДЕНЄВ, Андрій СЛЮСАРЕНКО*

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП СТВОРЕННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: СПРЯМОВАНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЗАХОДИ

Аналізується процес творення вітчизняних Сил спеціальних операцій. Відзначається, що Сили спеціальних операцій отримали певну нормативно-правову інституалізацію, визначену організаційно-функціональну побудову, аж до впровадження власних елементів уніформи та знаків розрізнення, символіки тощо. Збройний конфлікт на Сході України виявив «вузькі місця» у становищі військ – від неповної укомплектованості штатів до матеріально-технічного відставання.

Ключові слова: *Сили спеціальних операцій, АТО, російсько-українська війна.*

Початок ХХІ ст. характеризується переходом до такого типу збройного протистояння, у якому вирішальна роль належить високоточній зброї та іншим нетрадиційним для війн п'ятого покоління засобам, зокрема військам спеціального призначення, котрі у провідних державах блоку НАТО та у країнах, сусідах України, реформуються в інтегровані Сили спеціальних операцій (ССО) як самостійний компонент воєнної організації держави. Аналіз визначальних подій у сфері міжнародної безпеки свідчить про прагнення провідних держав досягти своїх амбіційних цілей шляхом проведення політики з «позицій сили». Більшість військових фахівців, експертів та вчених країн НАТО і Росії вважають, що світ вступає в період війн нового покоління, для яких характерними будуть інші методи їх ведення та способи застосування сил і засобів. На їхню думку, війни ХХІ ст. вестимуться невеликими за чисельністю, високомобільними та високопрофесійними, насиченими електронною технікою управління і розвідки арміями, за відмови використовувати зброю масового ураження.

Можна стверджувати, що прискорений розвиток та підвищення питомої ваги участі ССО в сучасних локальних війнах та конфліктах закономірно впливає з особливостей «війн шостого покоління» – переважно неконтактних війн із

масованим застосування високоточної неядерної зброї, інформаційних методів протиборства з перетворенням в інтегроване поле бою землі, повітря та космосу. Однією з особливостей «війн шостого покоління» є завдання противнику «вибіркового» й комплексного ураження, шкоди не лише для воєнної, а й цивільної (переважно) сфер, яке змушує його капітулювати до початку масштабних бойових дій.

За таких умов ССО здатні малими силами виводити з ладу життєво важливі об'єкти інфраструктури противника, у реальному часі корегувати завдання ударів високоточної зброї, самим знищувати високоточні засоби нападу противника та засоби управління ними. Головними принципами застосування добірних військ є раптовість, ініціатива, швидкість, узгодженість зусиль за напрямками та цілями, взаємодія зі спецслужбами та приватними військовими компаніями, здатність до неконвенційних дій (створення на основі підрозділів ССО повстанських антиурядових рухів, прихована участь у державних переворотках, замаскованих формах агресії тощо). Це перетворює ССО на обов'язковий та результативний інструмент так званих гібридних воєн.

Об'єднання військ та підрозділів спеціального призначення різного профілю в об'єднані ССО (окремий компонент військової потуги держави) перетворилося в одну з магістральних тенденцій модерного військового будівництва. Безперечним лідером з цього погляду є США, що ССО в тому вигляді, в якому вони створені в США, є унікальним явищем військової організації держави. США стали першою державою, яка з кінця 1980-х років перетворила війська та інші структури спеціального призначення у самостійний компонент Збройних сил. Особлива роль Сил спеціальних операцій закріплена в концептуальних воєнно-політичних документах США найвищого рівня і визначається як перманентний засіб обстоювання геополітичних та військових інтересів цієї наддержави.

ССО провідних країн світу, адаптовані й оснащені відповідно до новітнього рівня воєнно-технічного прогресу, стануть складником єдиного інтегрованого театру військових дій, що об'єднає ділянки суходолу та акваторій, розділені сотнями кілометрів, атмосферу, космос, а також віртуально-інформаційну сферу.

Водночас їх структура, функції, система підготовки ретельно вивчаються й певною мірою втілюються в реформуванні збройних сил низки держав світу (включаючи Росію та Китай). Передовсім ідеться про великі постколоніальні держави з певним геополітичними амбіціями (так, у Франції є Командування спеціальними силами, куди входить Бригада спеціальних сил Сухопутних військ). Туреччина, окрім чотирьох бригад «командос», створила спецпідрозділ МАК за зразком американських «Дельта форс». Сили спецоперацій ввійшли до складу Сухопутних військ Народно-визвольної армії Китаю.

Навіть командування Збройних сил миролюбної Ірландії «в інтересах протидії загрозам національній безпеці» почало приділяти підвищену увагу ефективності національних сил спеціального призначення (СП), основу яких становить рота СП (120 «рейнджерів»), що організаційно зведені у два штурмових взводи

й групу тилового забезпечення та визначаються для ведення розвідувально-диверсійних і партизанських дій у тилу противника, антитерористичних операцій; виконували спеціальні та миротворчі завдання в Лівані, Західній Сахарі, Боснії, Східному Тиморі, Ліберії, а нині є основою ірландського військового контингенту в Республіці Чад.

До формування ССО перейшли й окремі сусіди України – члени НАТО з-поміж посткомуністичних держав, передовсім – Республіка Польща та Румунія. Зокрема, у Польщі чисельність підрозділів для проведення глибокої розвідки та диверсій ще до 2012 р. мала зрости з 5 до 9 батальйонів (до 3500 багнетів), для дій у тилу противника на глибину в 300–500 км вони могли виставити від 36 до 72 розвідувально-диверсійних груп.

Чисельність підрозділів СпП у Румунії зросла до 1,5 тис. бійців. Угорщина перетворила в підрозділ спецоперацій 34-й армійський розвідувальний батальйон. Судячи зі всього, румуни будують спецназ за британською моделлю, організуючи підрозділи, зорієнтовані на зафронткову роботу в різних природно-кліматичних зонах.

У Чехії в 2002 р. на базі частини спецпризначення створено підпорядковану безпосередньо начальникові воєнної поліції Спеціальну оперативну групу для виконання антитерористичних завдань (командування, група управління та логістики, три бойові підрозділи, група забезпечення безпеки керівництва військового відомства). Група вже набула досвіду забезпечення безпеки чеського керівництва та представництв в Афганістані, Іраку, Кувейті, Косові.

Навіть маленька Литва оголосила про створення з 2008 р. ССО як окремого компонента Збройних сил. Вони об'єднують управління спецоперацій, батальйон егерів імені Великого князя Литовського Вітаутаса, службу особливого призначення, службу бойових норців і «ланку спеціальних операцій, підрозділ гелікоптерів». В Афганістані діє литовський загін спецназу «Айтварас» [6–9; 13; 14; 20; 24; 30–34].

Метою нашої статті є аналіз й узагальнення здобутків першого етапу концептуально-правового оформлення (фундації) Сил спеціальних операцій (ССО) як самостійного функціонального компоненту Збройних сил (ЗС) України у 2014–2017 рр.

Починаючи з листопада 2007 р., коли Указом Президента України було започатковано створення Сил спеціальних операцій як компонента Збройних сил України, актуалізувалася і потреба в концептуальному, юридичному, організаційно-функціональному та науковому осмисленні світового досвіду розбудови та застосування подібних спеціалізованих військових формувань.

В останні роки інтенсифікувалося створення вітчизняних Сил спеціальних операцій, які отримали певну нормативно-правову інституалізацію, визначену організаційно-функціональну побудову, аж до впровадження власних елементів уніформи й знаків розрізнення, символіки тощо. Отже, з урахуванням нових викликів безпеці України, реформування її військової організації та Збройних

сил, поступового переходу на стандарти Північноатлантичного альянсу, прискорення набуло визначення доктринальних засад і формування відповідного нормативно-розпорядчого поля діяльності вітчизняних ССО.

Збройний конфлікт на Сході України одразу виявив «вузькі місця» у становищі навіть в елітних військах – від неповної укомплектованості штатів до матеріально-технічного відставання. Відомо, наприклад, що на озброєнні бойових норців морського спецназу стояли дихальні апарати для дій водою зразка 1971 р., а загалом по армії середній стан технічної справності бойової техніки становив 57 %. 3-й полк спеціального призначення (м. Кіровоград, колишня 10-та бригада СпП Одеського ВО, м. Старий Крим) до 2012 р. не мав жодного парашута, було укомплектовано два з трьох штатних батальйонів (загонів) частини [1].

Із квітня 2014 р. зведені підрозділи частин спецпризначення почали брати участь у збройному конфлікті на Сході України (до того окремі їхні групи були перекинуті до Криму, до активних дій не вдавалися і вийшли з півострова без втрат особового складу). Зокрема, групи спецпризначенців патрулювали північну ділянку кордону з Росією.

Особливості бойового використання полків СпП (основної ударної сили нинішніх ССО) наочно ілюструє бойовий шлях згаданого 3-го полку СпП. Під час формування зведених груп до зони бойових дій 28 вояків із 300 перевелися за власним бажанням в інші частини. 75 бійців звели у 2-й загін, який вирушив на Схід. Серед вдалих операцій та результативних дій бійців – утримання складів озброєння в Артемівську, вправні дії в ході боїв за Донецький аеропорт (40 із 242 днів оборону ДАП очолював командир полку полковник Трепак), за Савур-могили. Лише там полк втратив 11 вояків убитими, серед яких був і заступник командира полку підполковник С. Сенчев (зазнав смертельних поранень, рятуючи пораненого підлеглого з палаючого БТР), і 65 пораненими. Були і бої під Слов'янськом, у ході спроб відрізати кордон із РФ (щоправда, це призвело до серйозних втрат і потрапляння до Ізваринського котла, де загинуло 7 вояків), під Іловайськом.

Водночас на початковому етапі бойових дій (весна – початок осені 2014 р.) переважало застосування елітних вояків для охорони штабів, проведення колон, ударно-штурмових дій, виконання функцій звичайних розвідувальних рот в інтересах 72-ї омбр та 79-ї оаебр тощо. Загинули заступники командирів загонів (батальйонів), Герой України (посмертно) підполковник Ю. Коваленко та підполковник С. Лисенко. Найважчими разовими втратами відзначився день 29 червня 2014 р. Група вояків полку вела пошукову операцію з порятунку екіпажу збитого штурмовика Су-25, потрапила в засідку і втратила 12 людей, зокрема й згаданого С. Лисенка. Загальні безповоротні втрати полку (з урахуванням боїв за Дебальцеве у 2015 р.) сягають 50 осіб і вважаються вельми значними для частин спецпризначення. За виявлену звитягу (станом на 2016 р.) 2 вояки полку удостоєні звання «Герой України», 66 військовослужбовців нагороджені 69 орденами, 16 із 20 підвищені на посаді [1; 4; 15]. Значно менші втрати (до 15 загиблих)

зазнав 8-й полк СпП (м. Хмельницький), але він використовувався за прямим призначенням значно результативніше [15].

Так само далеко від основної функції складалося застосування зведеного підрозділу 73-го морського центру СпП (м. Очаків). Перші 28 бійців центру призначалися для охорони високих представників командування в зоні АТО, польової розвідки, супроводження колон, охорони позицій артилерії, «полювання» за мінометами противника, влаштування засідок. Для поповнення прибували резервісти та випускники військових кафедр за далекими від потреби військово-обліковими спеціальностями, а деякі з «партизанів» взагалі не мали жодної військової підготовки [2; 9].

Загалом у бойових діях на Сході України у 2014–2017 рр. взяли активну участь та виконували розвідувально-бойові, інші спеціальні завдання співробітники Головного управління розвідки (ГУР) МО України, 140-го окремого центру спецпризначення (СпП) ГУР МО (5 загиблих), 3-го та 8-го окремих полків СпП СВ України, а також 73-го морського центру СпП (10 загиблих) та 801-го окремого загону СпП (протидиверсійного) Військово-морських сил України (щоправда, в останньому після переведення із Севастополя до Одеси залишилося на службі Україні 7 вояків із 80). Станом на вересень 2016 р. сукупні втрати частин і органів військової розвідки становили 162 загиблих та 632 поранених вояки [26].

Проблеми правового забезпечення реформування й бойового застосування частин і підрозділів Збройних сил, адаптації нормативно-правового поля діяльності армії з урахуванням загроз новітнього типу, її участі у специфічних умовах АТО при невизначеності базових конституційно-правових чинників в останні роки набули статусу пріоритетного напрямку актуальних воєнно-теоретичних та прикладних досліджень [3–5; 9; 10; 18; 19]. Водночас питання концептуального й нормативно-правового забезпечення становлення ССО ЗС України не виокремлюються дослідниками в самостійний напрям наукового дослідження розвитку національних «елітних військ», адже (що цілком закономірно) переважають публікації стосовно перспектив їх побудови й тактики застосування, досвіду участі у збройному конфлікті на Сході України.

Уже перші кроки з осмислення нових викликів безпеці та обороні України, реалій конфлікту на Сході держави та радикальних змін у міжнародних факторах воєнно-політичного буття України, концептуального реагування на макрорівні державного управління призвели до ухвалення президентом України 6 травня 2015 р. рішення Ради національної безпеки і оборони України про введення в дію нової редакції «Стратегії національної безпеки України» [28]. Документ націлював на «комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України», визнаючи наявність інституційної слабкості й структурної незбалансованості органів сектору безпеки і оборони держави, неналежне їй матеріально-фінансове забезпечення (що повною мірою могло бути поширене на фактичне гальмування творення ССО, попри відповідне рішення на високому рівні ще

у 2007 р. та враховуючи жалюгідний стан озброєння, оснащення та бойової техніки частин спецпризначення, деградацію Повітряних сил, без яких неможлива повноцінна бойова діяльність ССО, тощо).

Висувалися відповідні завдання з підвищення обороноздатності держави, серед яких безпосередній стосунок до ССО мали положення про пріоритетність реформування сил оборони з орієнтацією на створення високоефективних боездатних підрозділів Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, забезпечення пріоритету їх якісних, а не кількісних характеристик, а також про «реформування Збройних Сил України з метою забезпечення їх ефективності, мобільності, оснащення сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою». Важливо, що серед провідних завдань із реформування власне Збройних сил називався «розвиток Сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до доктрин і стандартів НАТО».

Крім того, визначалися концептуальні передумови до інтеграції ССО у так зване «розвідувальне співтовариство» держави в рамках реформи розвідувальних органів України на основі узгодженого функціонування розвідувальних органів, ухвалення Національної розвідувальної програми, посилення координації розвідувальних органів та їх взаємодію між собою, зокрема для підготовки узгоджених розвідувальних оцінок.

Визначення новітніх доктринальних засад забезпечення національної безпеки дозволили розробити нову Воєнну доктрину держави, ухвалену Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»» [27]. З погляду визнання непересічного значення ССО в сучасних умовах конфліктності промовистим стало положення цього документа, де серед основних модерних чинників загроз безпеці у світі називалося «перенесення ваги у воєнних конфліктах на асиметричне застосування воєнної сили не передбаченими законом збройними формуваннями, зміщення акцентів у веденні воєнних конфліктів на комплексне використання воєнних і невоєнних інструментів (економічних, політичних, інформаційно-психологічних тощо), що принципово змінює характер збройної боротьби», а також розширення масштабів тероризму.

Серед головних тенденцій деструктивного впливу на воєнно-політичну обстановку в регіоні довкола України визначалося поширення практики проведення спеціальних операцій та дій провокаційного характеру для створення конфліктних ситуацій. Для розбудови ССО важливим, на думку автора, стало визнання «необхідності покращення взаємодії і координації дій органів державної влади і складових сектору безпеки і оборони з урахуванням особливостей сучасної збройної боротьби, у ході якої широко використовуються не лише традиційні військові операції (дії), а й різноманітні невоєнні сили та засоби. Йшлося і про доцільність модернізації системи воєнної розвідки на стратегічному та оперативному-тактичному рівнях, пріоритетність розвитку Сил спеціальних операцій

Збройних сил України, приведення систем воєнної розвідки у відповідність із зарубіжними стандартами.

Своєрідна презентація нормативно-організаційних пошуків моделі творення та перших кроків на шляху розбудови й бойового застосування відбулася в ході науково-практичної конференції «Уроки „гібридної війни”: воєнні аспекти», яка відбулася в Генеральному штабі ЗС України 14–15 та 17 червня 2016 р. [16]. Захід мав безпрецедентний за посадовим рівнем учасників склад. На конференцію були запрошені Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Секретар Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України, керівництво МО України та інших військових формувань (МВС, НГУ, ДПС України), спеціальних служб (СБ України, СЗР України, ГУР МО України), командувачі родів військ, відповідальні співробітники Адміністрації Президента України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, Апарату РНБО, а також представники відомств України (МЗС, Мінінформполітики тощо), керівники структурних підрозділів МО України, вищих навчальних закладів військових формувань, правоохоронних органів, провідних науково-дослідних установ, відповідних інституцій НАН України, відомі експерти в галузі національної безпеки тощо. На окремі засідання були запрошені керівники структурних підрозділів ГШ ЗС України, оперативних командувань, а також командири бригад (полків), що наблизило конференцію до практики управління й застосування військ у зоні конфлікту.

Серед пріоритетних тем обговорення опинилися й особливості проведення розвідувальної роботи та участі в АТО Сил спеціальних операцій ЗС України. Окрім доповіді начальника 1-го Департаменту ГУР МО України полковника А. Лук'янца щодо особливостей застосування сил і засобів розвідки в умовах гібридної війни, пролунав виступ командувача ССО генерал-майора І. Луньова¹ «Особливості застосування Сил спеціальних операцій в умовах „гібридної війни”. Проблемні питання та шляхи їх вирішення».

Надалі, виходячи із новітніх викликів безпеці України, серед основних і першочергових (до кінця 2017 р.) завдань розвитку сектору безпеки і оборони України, «Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України» (затверджена Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92) було передбачене створення Сил спеціальних операцій як окремого роду військ за напрямками, визначеними «Концепцією формування та розвитку Сил спеціальних операцій», що стало суттєвою змістовою віхою на шляху державно-правового й функціонального унормування творення сил особливого призначення як окремого компонента збройної сили [29].

¹ Випускник Одеського вищого командного артилерійського училища, кадровий десантник і колишній командир 25-ї опдбр Ігор Луньов (з грудня 2017 р. – генерал-лейтенант) до того посідав посаду заступника командувача Високомобільних десантних військ (нині Десантно-штурмові війська). Його першим заступником призначили попереднього керівника ССО, полковника Сергія Кривоноса, кадрового спецпризначенця і колишнього командира 8-го полку СпП, одного із розробників-новаторів концепції творення сучасних ССО ЗС України.

Цілісну правову основу під цілеспрямоване творення «елітних військ» української армії підвів прийнятий 7 липня 2016 р. Верховною Радою (ВР) України Закон України № 4795 «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України» (26 липня того ж року Закон був підписаний Президентом України). Реалізація норм згаданого Закону дозволить посилити бойовий потенціал Збройних сил України за рахунок наявності у їх складі дієвого інструменту воєнно-силового стримування можливої збройної агресії чи збройного конфлікту, підвищити можливості держави щодо проведення спеціальних заходів, зокрема поза межами України, дасть змогу досягати воєнно-політичних і воєнно-стратегічних цілей та припиняти конфлікти на ранній стадії виникнення. Аналіз зазначеного нормотворчого документа дає підстави констатувати, що розбудова ССО відповідає принципам демократичного правового суспільства [11].

Важливою новелою згаданого Закону стало розв'язання правової колізії (що бентежило практиків та викликало дискусії міжвідомчого характеру) відносно права ССО безпосередньо здійснювати збір розвідувальної інформації (як-от Служба зовнішньої розвідки України та Головне управління розвідки МО України). Відтепер згідно з частиною 6 статті 1-ї Закону «Органи військового управління та військові частини розвідки, Сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до закону можуть залучатися до заходів добування розвідувальної інформації з метою підготовки держави до оборони, підготовки та проведення спеціальних операцій та/або спеціальних дій, забезпечення готовності Збройних Сил України до оборони держави. Сили спеціальних операцій Збройних Сил України здійснюють ведення спеціальної розвідки» [17].

З погляду конкретизації компетенції ССО у сфері розвідувальної діяльності важливо тлумачення Законом поняття про спеціальну розвідку як «комплекс заходів і дій для добування, опрацювання і доведення розвідувальної інформації в інтересах підготовки та ведення (підтримки) операцій, бойових і спеціальних дій з використанням визначених способів добування відомостей, зокрема встановлення конфіденційного співробітництва з особами за добровільною згодою». Так, створювалися правові підвалини до залучення співробітниками ССО громадян України, іноземців або осіб без громадянства до агентурної співпраці, що значно розширювало розвідувальні спроможності спецвійськ, основу для їх взаємодії з іншими органами здобування інформації (ГУР МО України, Служба зовнішньої розвідки, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України).

Для забезпечення активних дій спецпризначенців непересічне значення має закріплення в базовому правовому акті дефініції «спеціальна операція», без чого неможливе розмежування компетенції різних елементів силової машини та регламентація наступальних дій самих ССО. Під спецоперацією запропоновано мати на увазі «сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем та часом спеціальних дій підрозділів Сил спеціальних операцій

Збройних Сил України, спрямованих на створення умов для досягнення стратегічних (оперативних) цілей, які проводяться за єдиним замислом самостійно або у взаємодії з військовими частинами, підрозділами Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів України та інших складових сил оборони для виконання завдань». Ухвалення базового Закону України відкриває шлях до розробки необхідних відомчих підзаконних актів, розпорядчих актів, статутних та інструктивних документів, навчально-методичної літератури.

Стає зрозуміло, чому серед основних і першочергових (до кінця 2017 р.) завдань розвитку сектору безпеки і оборони України, визначених у «Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України» (затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 р. № 92), передбачене створення Сил спеціальних операцій як окремого роду військ за напрямками, визначеними «Концепцією формування та розвитку Сил спеціальних операцій».

Згадана Концепція пройшла всі етапи погодження і затверджена наказом Міністра оборони України. Минув і етап пристрастей суб'єктивно-кадрового характеру, які виплеснулися у ЗМІ та блогосферу. ССО стануть окремим видом сил, триває робота над законом про Сили спеціальних операцій. Сформоване командування ССО, яке безпосередньо керуватиме військовими частинами, що будуть передані силам спецоперацій (бойові військові частини, частини інформаційно-психологічних операцій тощо).

Передбачалося, що на першому етапі (упродовж 2016 р.) військові частини спецназу мали підпорядковуватися командуванню ССО. Саме в цей період мали створюватися й військові частини управління, обслуговування та охорони, ухвалюватися рішення про створення Центру спеціальних операцій, має бути визначене місце дислокації та затверджено штатний розклад спеціалістів. На другому етапі, до кінця 2017 р., планувалося провести вдосконалення підготовки всіх частин за стандартами НАТО. Мала відбутися синхронізація українських підрозділів з аналогічними підрозділами країн НАТО. Реформу вітчизняних ССО планують завершити до 2020 р. [23].

На сьогодні в розпорядженні науковців, із зрозумілих режимних обставин, немає повних даних про структурно-функціональний устрій ССО ЗС України. За наявними відомостями, новітній окремий компонент української армії охоплює:

- частини управління й бойового забезпечення: Командування ССО (в/ч А0987, Київ); 99-й окремий батальйон управління та забезпечення (Бердичів), 142-й навчально-тренувальний центр (Бердичів Житомирської області);

- частини спеціального призначення (сухопутні): згадані 3-й та 8-й полки спецпризначення (за функціями їх умовно можна зіставити із 75-м полком рейнджерів ССО США, тобто частиною з ведення спецрозвідки та диверсійно-ударних дій), 140-й центр спеціального призначення (Хмельницький). На початку липня 2017 р. бійці 140-го центру взяли участь у навчаннях Flaming Sword 2017 (Литва, 1000 бійців із 9 країн). Очікується, що у 2019 р. загін українських ССО

у форматі Special Operation Task Group пройде сертифікацію і з 2020 р. заступить на бойове чергування у складі підрозділів NATO Response Force. Якщо врахувати наявність серед завдань центру (з початковою чисельністю лише 70 вояків) організації партизанського руху на окупованій території, то його можна умовно вважати наближеним до «зелених беретів» ССО США;

- частини спеціального призначення (морські): згаданий 73-го морського центру СпП. Спеціалісти припускають, що до ССО увійде і 801-й окремий загін СпП (протидиверсійний) Військово-морських сил України;

- частини інформаційно-психологічного протиборства, які перетворюються на функціонально значущий компонент ССО українського війська за моделлю ССО США та деяких країн НАТО. До складу частин та підрозділів інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) Командування ССО ЗС України входять Головний центр ІПсО (Київ), 74-й (ОК «Захід», Львів) та 83-й центри (Одеса, ОК «Південь») ІПсО, 16-й загін ІПсО ОК «Північ» (Житомирська область). У 2014 р. із Севастополя передислокувався створений у 2003 р. 72-й центр ІПсО ВМС ЗС України. Структура останнього дає уявлення про організаційно-функціональну спрямованість подібних частин і включає аналітичний відділ; відділ спостереження й спеціальних дій; відділення друкованої пропаганди; відділення інформаційно-телекомунікаційних технологій. Розвідувальне сприяння центрам інформаційного протиборства надає відповідний підрозділ ГУР МО [12; 21; 22; 25].

Склалася система підготовки (перепідготовки) фахівців різного профілю, котрі можуть поповнювати військові частини ІПсО: на базі *Державного університету телекомунікацій, Інституту інформаційних технологій та Гуманітарного інституту (де, зокрема, ведеться навчання за спеціальністю «Інформаційно-пропагандистське забезпечення військ (сил)» Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського, Житомирського військового інституту ім. С.П. Корольова, у Військовому інституті (спеціальність – «Інформаційно-медійне забезпечення військ (сил)»)* Київського національного університету імені Тараса Шевченка тощо.

Зрозуміло, що складові ССО ще мають пройти організаційно-функціональне «переплавлення» в єдиний організм. На сьогодні командні кадри для них (перепідготовка й підвищення кваліфікації) можуть готувати кафедри ВДВ і ССО та розвідки Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. Порівняно із ССО низки провідних країн світу сили спецпризначення України поки що не мають інтегрованого до їх складу авіаційного компонента (тобто власного повітряного парку доставки їх для виконання завдань глибокої розвідки, літаків та гелікоптерів спеціального призначення), що не важко зрозуміти з огляду на проблемний стан Повітряних сил ЗС України та дезорганізацію бузувірською «деіндустріалізацією» авіаційної промисловості повного циклу – атрибута лічених держав у світі.

Джерела та література:

1. 3-й полк спецназа ГУР в боях на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://colonelcassad.livejournal.com/3366344.html>. – Назва з екрана.
2. 73-й морської центр спеціального призначення в боях на Донбасі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://colonelcassad.livejournal.com/3767885.html>. – Назва з екрана.
3. Актуальні проблеми підготовки та застосування Збройних Сил України під час проведення антитерористичної операції на Сході України: Збірник матеріалів науково-практичної конференції (22–23 березня 2016 року). – К.: НУОУ, 2016. – 136 с.
4. Актуальні проблеми правового регулювання особливого періоду // Матеріали науково-практичного семінару (30 березня 2016 р.). – К.: НУОУ, 2016. – 100 с.
5. Актуальні проблеми правового регулювання проведення антитерористичної операції // Матеріали науково-практичного семінару кафедри правового регулювання гуманітарного інституту (Київ, 30 листопада 2016 року). – К.: НУОУ, 2017. – 150 с.
6. Александров С. Современные тенденции развития спецназа иностранных государств // Неизвестная разведка. – К., 2006. – № 1–2. – С. 34–40.
7. Бадрак В. Армии XXI столетия // Зеркало недели. – 2013. – 25 января.
8. Веденеев Д. Теневая сила «новой Османской империи»: специальные службы Турецкой Республики // Камуфляж. – 2012. – № 6. – С. 28–31.
9. Відродження Українського війська: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції 1–2 грудня 2016 р. – К.: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2016. – 238 с.
10. Всеукраїнська міжвідомча науково-практична конференція «Антитерористична операція: передумови, проведення та забезпечення» (2 лютого 2015 р.): Збірник матеріалів доповідей учасників конференції. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. – 176 с.
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України» від 7 липня 2016 року № 1437-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59372. – Назва з екрана.
12. Захист-МПЗ. Звіт. – К., 2016. – С. 34.
13. Іванников І. Польські спеціальні служби // Волонтер. – 2012. – № 6. – С. 52–58.
14. Качанов В. Сили спеціальних операцій у воєнних конфліктах // Волонтер. – 2007. – № 1. – С. 8–13.
15. Книга пам'яті загиблих в АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tetyoubook.org.ua/units/3reg.htm>. – Назва з екрана.
16. План науково-практичної конференції «Уроки «гібридної війни»: воєнні аспекти» / МО України, реєстр № 934 від 2 червня 2016 р.
17. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59372. – Назва з екрана.
18. Правове регулювання боротьби з тероризмом // Матеріали науково-практичного семінару. – К., НУОУ імені Івана Черняхівського, 19 березня 2015 р. – 62 с.
19. Правове регулювання проведення антитерористичних операцій // Матеріали науково-практичного семінару (Київ, 9 грудня 2014 року) / Мін-во оборони України. Національний університет оборони імені Івана Черняхівського. – НУОУ, 2014. – 93 с.

20. Сергеев А. Силы спецопераций: взгляд в будущее // *Неизвестная разведка*. – 2005. – № 3–4. – С. 100.
21. Силы спеціальних операцій – вимога часу [Електронний ресурс] // *Військо України*. – Січень 2015. – Режим доступу: <http://viysko.com.ua/journal-online/sy-ly-spetsial-nu-h-operatsij-vu-moga-chasu/>. – Назва з екрана.
22. Силы спеціальних операцій Збройних Сил України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрана.
23. Силы спеціальних операцій очолив десантник Ігор Луньов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27470017.html>. – Назва з екрана.
24. Стрижевський В. Розвиток сил спеціальних операцій сухопутних військ США // *Труди Академії*. – 2002. – № 41. – С. 28–35.
25. Сучасний стан сил спеціальних операцій: проблемні питання та шляхи вирішення. Науково-практичний семінар. Національний університет оборони України ім. І. Черняхівського. 22 грудня 2015 р. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2016. – 32 с.
26. Там, де було гаряче, завжди були розвідники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/tam-de-bulo-garyache-zavzhdi-buli-voynini-rozvidniki-preziden-38099>. – Назва з екрана.
27. Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>. – Назва з екрана.
28. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року № 287 «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. – Назва з екрана.
29. Указ Президента України від 4 березня 2016 р. № 92 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>. – Назва з екрана.
30. Унгуряну І. Военные спецслужбы Румынии // *Волонтер*. – 2012. – № 2. – С. 12–17.
31. Шарковский А. «Дельта форс». Элита сил специального назначения самой воюющей армии мира // *Независимое военное обозрение*. – 2015. – 10 февраля.
32. Шарковский А. Козырная карта Бундесвера // *Независимое военное обозрение*. – 2015. – 27 ноября.
33. Шарковский А. Красные береты бывают разными. Специальные силы Франции создавались по образу британских // *Независимое военное обозрение*. – 2015. – 10 июля.
34. Шмелев Ю. Силы специального назначения Ирландии // *Зарубежное военное обозрение*. – 2009. – № 3. – С. 29–32.

© **Дмитрий ВЕДЕНЕЕВ, Андрей СЛЮСАРЕНКО**

НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП СОЗДАНИЯ СИЛ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОПЕРАЦИЙ ВООРУЖЁННЫХ СИЛ УКРАИНЫ: НАПРАВЛЕННОСТЬ И ОСНОВНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ

Анализируется процесс создания отечественных Сил специальных операций. Отмечается, что Силы специальных операций получили определенную нормативно-правовую институализацию, определённое организационно-функциональное построение, аж до внедрения собственных элементов униформы и знаков отличия, символики и т. д. Вооружённый конфликт на Востоке Украины выявил «узкие места» в состоянии войск – от неполной комплектности штатов до материально-технического отставания.

Ключевые слова: *Силы специальных операций, АТО, российско-украинская война.*

© **Dmitry VIEDENIEV, Andriy SLYUSARENKO**

INITIAL STAGE OF CREATION OF FORCES OF SPECIAL OPERATIONS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE: DIRECTIVITY AND MAIN ACTIONS

The article analyzes the process of creation of special operations forces. It is noted that special operations forces received legal and regulatory institutionalization, determined organizational and functional structure up to implementation of national uniform elements and insignia, symbols etc. An armed conflict in Eastern Ukraine revealed major problems in the armed forces – from incomplete manpower to material and technical backwardness. The article gives examples of old weaponry, equipment, understaff of the units. It is also noted that since April 2014 overall units of special forces have started to participate in the armed conflict in the east of Ukraine (before that some units were deployed to the Crimea, but they did not conduct active operations and left the peninsula without losses). Besides, special operations groups patrolled northern part of the border with Russia. It is emphasized that the further development of Special Operations Forces is necessary in a state of war with Russia. Among the main and priority tasks of the development of the security and defense sector of Ukraine, defined in the „Concept of development of the security and defense sector of Ukraine”, it is foreseen the creation of Special Operations Forces as separate troops in the areas defined by the „Concept of the formation and development of the Special Operations Forces”.

Special Operations Forces will become a separate form of force, work on the law of the Special Operations Forces is underway. A formed command of the Special Operations

Forces, which will directly control the military units that will be transferred to the forces of special operations (military units, parts of information and psychological operations, etc.).

It is assumed that in the first stage (during 2016), the troops of the special forces will be subordinated to the command of the Special Operations Forces. During this period military units of management, maintenance and protection will be created. A decision was made to establish a Center for Special Operations, a designated place of deployment, and approved a staffing schedule for specialists. In the second phase, by the end of 2017, it is planned to improve the training of all parts in accordance with NATO standards. Synchronization of Ukrainian units with similar units of NATO countries should take place. The reform of the domestic MTS is scheduled to be completed by 2020.

Keywords: *Special Operations Forces, ATO, Russian-Ukrainian war.*